

ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПІД ЧАС НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У ВНЗ

В статті показано особливості педагогічного забезпечення технології професійної підготовки під час навчальної діяльності студентів у ВНЗ, визначено його принципи та змістовне наповнення на професійному, соціальному, психологічному та біологічному рівнях.

Ключові слова: педагогічне забезпечення, технології, професійна підготовка, навчальна діяльність, зміст, принципи

В статье показаны особенности педагогического обеспечения технологии профессиональной подготовки во время учебной деятельности студентов в ВУЗЕ, определено его принципы и содержательное наполнение на профессиональном, социальном, психологическом и биологическом уровнях.

Ключевые слова: педагогическое обеспечение, технологии, профессиональная подготовка, учебная деятельность, содержание, принципы.

In the article the features of the pedagogical providing of technology of professional preparation are rotined during educational activity of students in the INSTITUTE of higher, certainly his principles and rich in content filling on professional, social, psychological and biological levels.

Keywords: pedagogical providing, technologies, professional preparation, educational activity, maintenance, principles

Нинішній етап розвитку суспільства вимагає від науковців практичної реалізації, формування та використання знань, навичок і вмій у різних галузях освіти і сферах життєдіяльності людини. У цьому аспекті педагогічна наука і практика має засвідчити свою гуманістичну основу в розвитку суспільства в цілому і конкретно в створенні умов задоволення основних потреб людини - в пізнанні, праці, самоактуалізації, безпеці відновленні психічних і фізичних сил людини. У цьому напрямі педагогічне технології забезпечення професійної підготовки (ПЗПП) студентів у ВНЗ до професійної діяльності має відіграти суттєву роль [1,3,5,6,7].

За нашими даними та результатами інших вчених стало відомо, що у молодих людей на перших курсах ВНЗ спостерігаються дизадаптивні розлади, зниження функціональних резервів та працездатності. Такі несприятливі зміни відбуваються у 25-30% студентів-першокурсників, саме в той час, коли від них вимагається адекватно адаптуватися до нових вимог і рівня навчальної діяльності, що потребує певного напруження фізичних та психічних сил особистості. Тому метою ПЗПП є комплекс педагогічних, виховних, управлінських, організаторських заходів, які спрямовано на підтримку і збереження оптимальних і адаптивних можливості працездатності майбутніх фахівців.

Нині, українські науковці активно розробляють саме поняття, принципи і методи різноманітних видів забезпечення професійної діяльності. Наприклад у військовій сфері -

технічне, матеріальне, інформаційне і тилове. Що ж до забезпечення професійної підготовки фахівця, зі спрямованістю безпосередньо на нього, на оптимізацію рівня його фізичного здоров'я, сюди традиційно відносять медичне забезпечення. Останнє охоплює тільки окремі аспекти, які сприяють підвищенню рівня професійної підготовки за рахунок діагностики, лікування, реабілітації, повсякденного медичного забезпечення.[3,6,7]

Мета статті. З'ясувати в процесі інтерперсональної педагогічної взаємодії особливості педагогічного забезпечення технології професійної підготовки під час навчальної діяльності студентів у ВНЗ.

Завдання. Визначити зміст, принципи та змістовне наповнення педагогічного забезпечення технології професійної підготовки студентів у ВНЗ на професійному, соціальному, психологічному та біологічному рівнях.

В останнє десятиріччя в Україні активно розробляються нові перспективи напрями забезпечення різних видів діяльності. В цьому напрямі активно впроваджують систему психологічного і психофізіологічного забезпечення підготовки військових спеціалістів. Суттєвий внесок щодо психологічного забезпечення зробили у системі психологічного забезпечення в екстремальних умовах [6].

Ми пропонуємо адаптувати все, що зроблено для психологічного забезпечення в екстремальних умовах і підходить для оптимізації працездатності і адаптованих можливостей особистості в умовах ВНЗ.

На наш погляд основними завданнями ПЗПП можуть бути:

Питання психології

1. обґрунтування, розробка і апробація адекватних і ефективних педагогічних засобів підтримки і збереження оптимальної адаптації та працездатності;

2. визначення інформативних методів діагностики перебігу (динаміки) процесу адаптації в навчальному процесі;

3. обґрунтування, розробка та апробація адекватних і ефективних засобів підтримки і відновлення адаптивних можливостей працездатності особистості;

4. створення оптимальних умов та впровадження інноваційних методів навчання для активної педагогічної інтерперсональності взаємодії в умовах ВНЗ;

5. розробка теоретико-методичних засад і обґрунтування принципів педагогічного забезпечення оптимальних процесів адаптації до навчальної діяльності та професійної підготовки студентів молодших курсів.

Аналіз літератури показав, теоретико-методологічні засади педагогічного забезпечення технології професійної підготовки під час навчання у ВНЗ практично не розробляється. Публікації, де вони докладно розглядаються (автори називають їх ознаками) [6, 9].

На наш погляд першим і головним принципом побудови педагогічного забезпечення технології професійної підготовки має бути, на нашу думку, *принцип діяльнісного розуміння професії*. Він означає, що будь-яка технологія професійної підготовки має навчати професійної діяльності. Цей принцип може реалізовуватися при формуванні навчального плану, програм, доборі змісту навчання в залежності від виду підготовки. Тому зміст професійної діяльності та концепції, якими оволодіває студент має стати метою й основним критерієм педагогічного забезпечення технології професійної підготовки студентів в ВНЗ.

Принцип обґрунтованої побудови технології педагогічного забезпечення професійної підготовки (принцип науковості) означає насамперед те, що прийняті в процесі навчання рішення мають базуватися на об'єктивних наукових фактах, а не на суб'єктивних думках про цінності того або іншого рішення. Таким чином, технологія професійної підготовки, в практиці наукового обґрунтування, вимагає пристосування дидактики до специфіки кожної професії, спеціальності, з одного боку, і специфіки кожного учбового закладу (або виду підготовки) - з іншого.

Принцип відповідності педагогічного забезпечення технології професійної підготовки сучасним світовим тенденціям розвитку фахової освіти. Загально визнано, що сьогодні для професійної освіти розвинених країн характерні три глобальних процеси: фундаменталізація, індивідуалізація і гуманітаризація.

Фундаменталізація професійної освіти виражається в тім, що в систему загальних і обов'язкових дисциплін професійної підготовки включається лише мінімальне число спеціальних і соціально-економічних курсів, а також розділів загальнонаукових дисциплін.

Індивідуалізація професійної освіти має кілька аспектів. Перший аспект - врахування у технологіях педагогічного забезпечення професійної підготовки професійно важливих якостей людини. Тут відкривається широкий простір фахівцю з психології професійної діяльності. Другий аспект — введення в навчальний план курсів на вибір. Оскільки науково-технологічна революція породжує десятки нових галузей діяльності, жодна система професійної освіти не стане швидко вводити велику кількість нових спеціальностей, якщо навчальний план кожної спеціальності жорстко регламентований. Уведення курсів на вибір (як основи нової системи) знімає цю проблему. Уся система стає гнучкою, вона готова негайно відповісти на нову потребу. У результаті кожен, кого навчають, буде мати власний навчальний план, що будується на основі загальних і елективних дисциплін з урахуванням його схильностей, здібностей, потреб суспільства. Третій аспект — система контролю й оцінки знань, навичок і умінь того, кого навчають, яка заснована на індивідуальному кумулятивному індексі (рейтингу). Система орієнтована на виділення групи сильних і здатних до навчання, на підвищення змагальності в навчанні, а в кінцевому рахунку — на диференціацію й індивідуалізацію процесу професійної підготовки.

Гуманітаризація професійної освіти виражається в тім, що в кращих навчальних закладах світу за останні 30 років зростає частка часу, яку виділено на соціально-економічні і гуманітарні дисципліни. Це перший напрямок гуманітаризації. Повернення до людини, розуміння її ролі і місця в будь-якому процесі, у тому числі в процесі професійної підготовки, — другий напрям.

Принцип безперервного відновлення змісту педагогічного забезпечення професійної підготовки. Робота з відновлення

змісту може проводитися в декількох напрямках.

1. Оптимізація навчального плану конкретної спеціальності аж до виключення з нього дисциплін, що мають невелику освітню і професійну цінність.

2. Виключення з навчальних програм малозначимого матеріалу, з погляду професійного й освітнього, без збитку для цілісності професійної підготовки й освіти. Важливе значення в цьому випадку має вид освіти, яку ми одержуємо: гуманітарний, природничо-науковий, технічний і т.д. Зміст дисципліни представляється таким чином, щоб у того, кого навчають, сформувався логічний і досить повний образ професії. Це має полегшити розуміння предмета і використання знань на практиці.

3. Врахування міжпредметних зв'язків у процесі професійної підготовки.

4. Структуризація навчального матеріалу, що дозволяє значно заощадити час студента і викладача за рахунок узагальнення одиничних знань і дій у систему, що раціонально зменшує обсяг знань, навичок і умінь, які має майбутній фахівець. Разом з тим цей шлях дає можливість самостійно орієнтуватися в цій області знань. Таким чином, структуризацію можна розглядати як важливий фактор, який сприятиме реалізації на практиці ідей сучасних технологій навчання.

Принцип оптимізації процесу педагогічного забезпечення професійної підготовки припускає досягнення цілей навчання з мінімальними витратами сил тих, кого навчають. Критеріями оптимальності системи в цьому відношенні можуть бути: економія часу, який витрачається на навчання; висока якість професійної підготовки (тут може бути своя система показників).

Одним з резервів підвищення ефективності навчального процесу фахівці називають згадані удосконалення навчальних планів, їхню оптимізацію, виключення з них деяких вузьких дисциплін, що виокремилися в самостійні без достатнього для того теоретичного обґрунтування й врахування їхньої практичної користі. Цей напрям роботи співпадає з тенденцією до забезпечення фундаменталізації професійної підготовки, до здійснення цієї підготовки на основі глибоких знань теоретичного, соціального і професійного характеру.

Оптимізація процесу навчання виходить з положення про необхідність раціонально використовувати зусилля студента і викладача. Фахівці вважають, що в сучасних умовах професійної підготовки все виразніше

виявляється тенденція створення оптимальних умов у навчанні як для всіх студентів, так і для кожного з них: у центрі системи освіти повинен знаходитися студент, і це, у свою чергу, повинно визначати всю діяльність викладача [3,5,7,8,9].

В якості одного з можливих напрямів оптимізації процесу навчання називається програмування діяльності студента і викладача.

На думку фахівців, для правильного перебігу процесу навчання важливе значення має ретельність його підготовки. Вона також важлива тому, що введення нових технологій в процес навчання неможливе без попередньої ретельної підготовки ходу цього процесу, без його усебічного вивчення з погляду відповідності результатів поставленим цілям підготовки (професії), а також без урахування можливостей керування їм у залежності від виникаючих у процесі навчання перешкод, утруднень.

Ще один напрямок оптимізації процесу навчання — широке використання технічних засобів, дидактичних матеріалів і методів, що активізують процес навчання. Фахівці розглядають цей напрям як альтернативу традиційному вербальному навчанню й одночасно як характерну рису сучасної технології навчання. Правда, деякі автори найчастіше фетишизують ТЗН, приписуючи їм здатність модернізації процесу навчання. Разом з тим багатьма авторами критикується таке вузьке розуміння ролі технічних засобів навчання.

Відзначається, що в навчальному процесі, що будується у відповідності до принципів технології педагогічного забезпечення навчання, технічні засоби з'являються неодмінно.

Ступінь поширення й використання ТЗН визначається двома факторами: 1) виробництвом і поширенням дидактичних матеріалів, що визначають зміст цих засобів для навчального процесу і додають значення їх існуванню; 2) рівнем професіоналізму викладачів, які мають бути підготовленими до методично грамотного використання у своїй роботі технічних засобів і дидактичних матеріалів, а в більш широкому розумінні - до роботи в умовах сучасної технології педагогічного забезпечення навчання. Без урахування цих факторів наповнення навчального закладу технічними засобами і дидактичними матеріалами є справою даремною, яка має загрозу аудіовізуального вербалізму або марних міркувань з тем сучасного навчання без його реалізації на практиці [3,6,8,9].

Очевидний напрям оптимізації процесу навчання — удосконалення матеріальної бази навчального закладу. Воно припускає створення сучасної бази для роботи студентів і викладачів, основу якої складають результати теоретичних і експериментальних досліджень в галузі технології навчання, дидактичної ергономіки і сучасної техніки.

Якщо все згадане уявити у вигляді функціональної системи, то перед нами виникає значний образ дидактичної структури - сучасного навчального закладу. Його мета — забезпечити студентам і викладачам усі умови, які необхідні для проведення процесу навчання на рівні вимог сучасної технології педагогічного забезпечення.

Принцип якісної оцінки результатів навчальної роботи. У педагогічній літературі багато уваги приділяється питанням оцінки ефективності навчання всіх рівнів системи освіти з метою перевірки кожного навчального закладу й окремих студентів. Однак, дотепер задовільних результатів в оцінці ефективності поки не отримано, а сама проблема є однією з найбільш спірних у дидактиці. І все-таки фахівці визнають, що визначений прогрес на шляху її розв'язання є. Це відноситься до методології оцінки результатів навчання і до ряду вже розроблених методик такої оцінки, що дозволяють оцінити досягнення в навчанні, виходячи з тих самих критеріїв стосовно як до великих колективів (в основному за допомогою обчислювальної техніки і різного роду екзаменаторів), так і до окремих студентів (в основному завдяки розвитку техніки педагогічного тестування) і накопичувальної системи оцінки знань.

Якщо за критерій якості навчання прийняти ступінь досягнення поставлених цілей, то для оцінки кожного етапу навчання потрібно мати інформацію про ступінь досягнення цих цілей. Якщо цілі на окремих етапах досягнуті не повною мірою, то необхідно зробити кроки, спрямовані на корекцію процесу навчання, для того щоб забезпечити досягнення потрібного результату [3,4,5].

Зі сказаного випливає висновок, який був багаторазово підтверджений під час досліджень: контроль має бути планомірним, досить частим і надійним, явним для студентів, служити не тільки для оцінки результатів їхнього навчання, але і насамперед для оцінки правильності ходу навчання. Фахівці одноставні в думці, що цю проблему не можна розв'язати без широкого використання засобів автоматизованого

контролю над процесом навчання (екзаменаційні пристрої і засоби обчислювальної техніки), а також інших методів перевірки, що забезпечують, наприклад, контроль рівня знань, навичок і умінь тощо. Саме цими питаннями займається технологія педагогічного забезпечення навчання, виступаючи необхідною ланкою в цілісності сучасного організованого процесу навчання. Відзначимо, що при такому розумінні контролю підкреслюється особливе значення поточного контролю, роль керування процесом навчання під час його реалізації, у момент виникнення помилки.

І нарешті, треба зазначити величезну роль, що грає у навчанні взагалі і на етапі професійної підготовки зокрема формування самоконтролю, без цієї якості не навчити професіонала. Тому організація системи контролю навчання, у тому числі професійної підготовки, має бути націлена на формування цього психологічного механізму, необхідного в навчанні, професії і житті [2,5,6,8].

Принцип відтворення процесу навчання і його результатів означає прагнення до досягнення однакових результатів за умови використання визначеної техніки навчання і відносній сталості інших факторів (рівень підготовки викладачів і тих, кого навчають, соціальне середовище, матеріальна база навчальних закладів і т.п.). Цей принцип має бути характерною ознакою технології педагогічного забезпечення навчання. Цю проблему необхідно розглядати в трьох аспектах, що коротко характеризуються таким чином. Перший стосується явищ у макромасштабі, тобто в масштабі освітніх систем, що розуміються цілісно. Так, та система освіти, яка виправдала себе на практиці, побудована у відповідності до поставлених цілей і принципів навчання, яка прийнята в одній країні, може бути пристосована для розв'язання завдань іншої країни або підготовки іншої групи фахівців, студентів, умови навчання яких відрізняються від умов навчання, що були в минулому. Цей висновок важливий для розвитку міжнародного співробітництва і прискорення розв'язання проблем освіти у країнах, що розвиваються.

Другий аспект цієї проблеми пов'язаний з можливістю повторення циклів навчання. По суті справи, у системі освіти періодично відтворюються ті самі цикли для всіх нових груп студентів. Тим часом, як свідчать результати досліджень і спостережень, незважаючи на ідентичність цілей і програм різні групи часом досягають діаметрально

протилежних результатів. За допомогою розвитку технології педагогічного забезпечення навчання можна сподіватися на розробку обґрунтованих і перевірених практикою елементів освітнього процесу, підсумком якого з'явиться те, що результати, показані різними групами студентів, стануть близькими. Останнє не означає однаковості роботи з кожною з цих груп і з кожним студентом. Чітке визначення мети навчання, обсягу знань і умінь компетенцій, якими він в підсумку має оволодіти, дають змогу використовувати можливості індивідуального вивчення програми, заснованої на впровадженні в практику дидактичних технік. Їхнє різноманіття в залежності від рівня підготовки кожного студента дасть змогу досягти тих самих цілей навчання при максимальній диференціації шляхів, що ведуть до них. Таким чином, у цьому випадку повторюваність процесу і результатів навчання націлена на кінцевий результат, а не на уніфікацію способів досягнення проміжних результатів.

Третій аспект проблеми - можливість відтворення конкретної дидактичної техніки в будь-якій конкретній ситуації, що може виникнути в навчанні. Тобто кожній дидактичній задачі можна поставити у відповідність відповідну техніку навчання, а їх спільне або самостійне застосування має забезпечити досягнення результатів, які можна передбачити заздалегідь.

Таким чином, розробка і впровадження в практику відповідної дидактичної техніки створюють надзвичайно важливе завдання з погляду розвитку технології педагогічного забезпечення навчання.

Принцип синтезу результатів, отриманих у суміжних з дидактикою в галузях знання (насамперед у розв'язанні завдань практичного характеру). Традиційна дидактика використовує результати різних

педагогічних дисциплін; окрім того, вона звертається до знань психології і соціології. В цей час завдяки розвиткові експериментальних досліджень широке поширення в дидактиці одержала математична статистика. У той самий час у навчальному процесі, як і раніше, рідко використовуються можливості таких дисциплін, як кібернетика і тісно пов'язана з нею інформатика, теорія організації, праксеологія і логіка, ергономіка і психофізіологія, психолінгвістика і теорія комунікацій.

Наведені принципи технології педагогічного забезпечення професійної підготовки під час навчання у ВНЗ дозволяють зробити висновок про те, що будь-яку технологію педагогічного забезпечення професійної підготовки не можна розглядати суто прагматично, як сукупність практичних правил дидактичної діяльності. Аналіз виконаних з цієї тематики робіт показує, що сучасна технологія педагогічного забезпечення навчання ще не має своєї власної теорії, але вона глибоко пов'язана з досягненнями як педагогічних, так і багатьох інших наук.

Висновок: Таким чином, на наш погляд, педагогічне забезпечення технології навчальної діяльності – це цілеспрямована система педагогічних, організаційних, соціальних, психологічних і технічних та інноваційних заходів і засобів впливу на особистість та створення сприятливих умов педагогічної інтерперсональної взаємодії з метою формування підтримки та відновлення оптимального рівня адаптивних можливостей і процедури, яка має визначити мету та завдання, принципи та змістовне наповнення на професійному, соціальному, психологічному та біологічному рівнях.

Література

1. Абдуліна О.А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего образования. - М., Педагогика, 1990.- 286 с.
2. Введение в научное исследование по педагогике / Под ред. В.И. Журавлева. - М.: Наука, 1998.- 304 с.
3. Галузінський В.М., Евтух М.Б. Основы педагогики та психології вищої школи в Україні. - К.: Наукова думка, 1995. – 294 с.
4. Емельянов Ю.М. Обучение партнерскому диалогу.- Л.: Прогресс.- 1991.- 273 с,
5. Кан-Кальк В.А., Никадров К.Д. Педагогическое творчество. - М.: Наука, 1990. – 198 с.
6. Корольчук М.С., Крайнюк В.М. Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах. – К.: Ніка-Центр, 2006. – 580 с.
7. Москаленко В.В., Циба В. Т. Культурно-діяльнісна концепція соціалізації особистості // Педагогіка і психологія. Наук.-теор. та інформ. ж. АПН України. - К., 1995. - № 3. - С. 136-142.
8. Психологическая поддержка в вузе (круглый стол) // Психолог. - 1994.-Т. 15.-№5.-С. 102-116.
9. Студент на пороге XXI века: Монография / Отв. ред. Н.И. Рейнвальд. - М.: Наука, 1990. – 378 с.